

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФІЯ СВОБОДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Завальна І.В., асп. кафедри технології зварювання та будівництва

Чернігівський національний технологічний університет

АТЕЇЗМ-ДЕЇЗМ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Світогляд великих людей – це та загальна духовна опора, на якій він стоїть, з точки зору якої дивиться на світ, осягає його і передає нам унікальне світобачення. Це – не лише духовна основа людини, а власне людина в її духовно-особистому вимірі.

Релігійність – надзвичайно складне духовне, теоретичне та соціальне явище. Воно охоплює як теїстичне світобачення особи, так і зумовлене ним філософське світовідношення [1]. Значуща постать у вітчизняному культурно-антропологічному просторі Тараса Григоровича Шевченко є мисленником, який відображав своєрідний релігійний дух України. Розглядаючи його ставлення до віри в Бога і до церкви, можна збагнути світоглядну суперечливість творчих устремлінь автора. Ця релігійна суперечливість і досі викликає неоднозначні думки у багатьох його послідовників та дослідників.

Не варто вдаватися до швидких і поверхневих висновків про світогляд поета. Як плоть від плоті свого народу він увібрав у себе народний світогляд, який об'єднує в собі різні проекції народної душі. На думку дослідників, Шевченко як поет ніколи не намагався скристалізувати свого релігійного світогляду й звести його до якоїсь сталої системи [2].

Тривалий час в Україні, а подеколи і за її межами у наукових розвідках про Шевченка обстоювалася думка про його атеїзм. Духовний образ поета як «бездоганного християнина», для якого життєві труднощі були своєрідним «посланим іспитом», категорично відкидали. Певну роль у цих хибних твердженнях відіграло те, що релігійність свою Шевченко висловлював не в якихось умоглядних категоріях філософії, а на рівні конкретно-індивідуального синтезу почувань та вражень особистого життя [3].

Діалог Шевченка з Богом у його творчості, почався ще з раннього дитинства. Проте вже у першому його вірші «Причинна» можна прослідкувати закиди Богові, у яких він виражає своє незадоволення від не відповідності реального життя ідеалу справедливості, який мав би втілювати Господь Бог: «Така її доля... О боже мій милий! / За що ти караєш її, молоду? / За те, що так щиро вона полюбила / Козацькі очі? ...Прости сироту» [4, т.1, с. 74].

Висловлюючи своє невдоволення тією байдужістю, яку Бог виявляє до людей у поемі «Княжна», Т.Шевченко відзначає, що саме таке ставлення його до земних справ неодмінно породжує сумнів, небажання вірити в нього: «Як же його вірить, заплющивши очі, ох рад би я вірить, та серце не хоче» [6].

Думки, які б прямо заперечували існування Бога, лише двічі трапляються в творах Т.Шевченка. Деякі дослідники, обґрунтовуючи положення, що поет був

атеїстом, при цьому посилаються на таке його категоричне судження [3] у комедії «Сон»: «...Бо немає / Господа на небі! /А ви в ярмі падете /Та якогось раю /На тім світі благаєте? /Немає! Немає!» [4, т.1, с. 265]

Саме ці слова радянська критика виносила як програмні у атеїстичних поглядах Т.Шевченка, бо сам Шевченко в них, нібито, відцурається від Господа. Насправді, цей уривок це логічне продовження роздумів Шевченка про те, що на світі робиться: один мурує, інший руйнує; один свата обирає, інший гострить ніж на брата, ще один запусить пазурі в печінки, другий розкрадає і мучить своє ж «отечество»- і після всього сказаного вище Шевченко доходить висновку - що немає Господа на небі, раз така гидота твориться на землі.

Аналогічним чином можна оцінити слова поета у вірші «Лічу в неволі дні і ночі», що «немає нічого»: «Нема навіть кругом тебе Великого Бога» [4, т.2, с. 208].

У «Якби ви знали паничі...» знаходимо подібне твердження атеїстичного спрямування: «Ні, ні нічого нема / Святого на землі. / Мені здається, що й / Самого тебе вже / Люди прокляли» [4, т.2, с.223].

У своєму «Заповіті» Т.Шевченко, доходить краю. Він вимагає «крові ворожої», а інакше він зрікається Бога. Тут можна прослідкувати два аспекти: по-перше, Шевченко вимагає смерті ворогів, а християнська мораль передбачає всепрощення, по-друге, оцей своєрідний торг з Богом «як понесе з України ...» отоді він піде молитися, все забувши і покинувши, а ні так до того часу він не знатиме Бога: «Як понесе з України / У синєє море / Кров ворожу... отоді я / І лани, і горе - / Все покину і полину / До самого Бога / Молитися... а до того / Я не знаю бога» [4, т.1, с.371].

Ці всі докори, чи краще закиди Богу - не можуть бути прийняті як свідчення «атеїзму» Шевченка, у тому значенні як його трактувала радянська критика та церковники. Скоріше таке ставлення до Бога було викликано, по-перше тим, що він бачив і пережив багато горя як свого так і чужого. По-друге більшість з його так званих «атеїстичних віршів» написанні саме в ранній період до заслання.

Не дивлячись на всю критику Шевченка та приписування йому антирелігійності, у багатьох творах поета можна зустріти деїстичні світоглядні спрямування: «Якби не Бог поміг мені, То душа б живая, Во тьмі ада потонула, Проклялась на світі. Ти, Господи, помагаєш по землі ходити. Ти радуєш мою душу і серце врачуєш» [4, т.1, с.362-363].

Автор [3] зазначає, що у тих самих Давидових псалмах – 52 «Пребезумний в серці скаже...» того, хто каже, «що Бога немає», «взискає Бога», Т.Шевченко називає пребезумним, таким, що не має добра [4, т.1, с. 360]. У «Щоденнику» прекрасне майбутнє він іменує «прекрасним Богом». При цьому поет зауважує, що, якби не вірив у цю «чарівну надію», у Бога, то «був би байдужим, холодним атеїстом» [4, т.5].

У багатьох свої творах поет часто описував про Божу причинність. Так у вірші «Варнак» він зазначав, що: «Все од Бога, од Бога все! А сам нічого дурний не вдіє чоловік!» [4, т.2, с.72]. Від Бога Шевченко виводить все багатство розуму, шляхетність духу людини, її славу й волю, навіть духовну

недосконалість та сірість [3]: «І талан, і безталання – / Все, каже, од Бога! / Вседержителя святого, / А більш – ні од кого» [4, т.2, с.240].

А оскільки Бог був таким щедрим щодо людини, то вона за допомогою розуму, серця і свобідної волі зобов'язана так облаштувати своє життя, щоб воно було не образою Бога, а його образом, давало можливість в руслі християнського людинолюбства вільно жити [3].

Підводячи підсумки, слід сказати, що не можна чітко розділити творчість Тараса Шевченка на дві частини. Його атеїстичні і релігійні погляди переплітаються і на початку його творчого шляху можемо знайти слова, що підтверджують його віру в Бога («Кавказ», «Чи ми ще зійдемося знову»), а на прикінці життя у вірші «Юродивий» знаходимо такі слова: «А ти всевидящє око! / Чи ти дивилось звисока, / Як сотнями в кайданах гнали / В Сибір невольників святих, / Як мордували, розпинали / І вішали?! А ти не знало? / І ти дивилося на них / І не осліпло?! Око, Око! / Не бачиш ти глибоко» [4, т.2, с.259-260].

Уважне читання поезій Шевченка не залишає сумнівів: він не був щасливою людиною. Тяжка доля поета нерідко доводила його до розпачу та безнадійності. Звісно, Шевченко не був атеїстом, але й назвати його глибоко церковною людиною теж навряд чи можливо. Усе своє життя Кобзар перебував у духовному пошуку.

Однозначно оцінити світоглядні вподобання видатного мисленника українського народу дуже важко, бо дуже часто його антиклерикалізм ототожнювали з атеїзмом. Антиклерикалізм не заперечує існування Бога і саму релігію, він заперечує роль церкви в суспільному житті, що, на мою думку, більш гармонійніше проявляє релігійно-філософський суперечливість світогляду Шевченка.

Список літературних джерел

1. Дулуман Є.К. Християнство і духовна культура // Християнство і духовність: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції циклу наукових конференцій Християнство: історія і сучасність. – Київ: Знання, 1998.

2. Блаженніший Володимир, Митрополит Київський і всієї України. Доповідь на пленарному засіданні II студентської конференції «Студентська наука в духовній школі» Київська духовна академія УПЦ 15 березня 2011 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/17675-religijne-svitobachennya-tarasa-shevchenka.html, 2012.

3. Колодний А. Бог і Шевченківська людина. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/41167, 2011.

4. Шевченко Т.Г., Повне зібрання творів. У 6-ти томах. – К.: Основи, 2003

Герасименко О.Ю., асп. кафедри інформаційно-комп'ютерних систем

Чернігівський національний технологічний університет